

ក្រុមប្រធានការពារក្តី នួន ថា
NUON CHEA DEFENCE TEAM

Phnom Penh, 21 april 2016

Aan de Deken
van de Orde van Advocaten
te Amsterdam

Geachte confrère,

In antwoord op uw brief van 15 maart jl. waarin u mij verzoekt te reageren op een door de Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia jegens mij ingediende klacht wegens onbetamelijk handelen bericht ik u als volgt.

1. Op 6 juni 2003 is tussen de Verenigde Naties en het Koninkrijk van Cambodja een verdrag gesloten met als doel het vervolgen van personen die aansprakelijk zijn voor misdrijven begaan gedurende het regime van Democratisch Kampuchea (DK) tussen 17 april 1975 en 7 januari 1979.
2. In 2004 is ter uitvoering van het verdrag in Cambodja een wet ingevoerd die voorziet in de oprichting van de zogeheten Bijzondere Kamers in de Gerechten van Cambodja (Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia, hierna te noemen ECCC). Volgens verdrag en wet heeft het ECCC (informeel ook wel het Rode Khmer Tribunaal genoemd) jurisdictie over 'senior leaders' van het DK-regime en zij die het meest aansprakelijk zijn voor de tijdens het DK-regime begane misdrijven tegen de menselijkheid, genocide, oorlogsmisdrijven en schendingen van het internationaal humanitair recht.
3. Het ECCC heeft een zogeheten hybride structuur. Zo bestaat bijvoorbeeld de Kamer in Eerste Aanleg (Trial Chamber) uit drie Cambodjaanse rechters en twee internationale rechters. Ook de aanklagers en de raadslieden van de verdachten zijn zowel Cambodjaans als internationaal. Een veroordeling van een verdachte is alleen mogelijk bij een super-meerderheid; tenminste één internationale rechter moet met

een Cambodjaanse meerderheid meestemmen. Daarentegen kunnen de drie nationale rechters verzoeken tot bijvoorbeeld het horen van bepaalde getuigen met een gewone meerderheid afwijzen. Het Cambodjaanse procedurele strafrecht – dat vele overeenkomsten vertoont met het Franse strafprocesrecht en daarmee ook het Nederlandse – is van toepassing. Het internationale strafrecht is in beginsel aanvullend, maar is in de praktijk bij de beantwoording van vele (rechts)vragen leidend gebleken.

4. Op 18 juli 2007 is door de aanklagers de vervolging gestart tegen vijf verdachten en een verzoek gedaan tot het openen van een gerechtelijk vooronderzoek (GVO). Nadat dat verzoek was toegewezen is twee maanden later door de onderzoeksrechters de zaak tegen deze vijf verdachten in twee verschillende GVO's gesplitst. Het eerste GVO (zaak 01) richtte zich tegen Kaing Guek Eav, alias Duch, hoofd van de S21 gevangenis in Phnom Penh. Het tweede GVO (zaak 002) richtte zich tegen Nuon Chea, de voormalige vicesecretaris van de Communistische Partij van Kampuchea (CPK) en president van de Nationale Assemblee, Khieu Samphan, de oud-president van DK, Ieng Sary, voormalig vicepremier en oud-minister van buitenlandse zaken en diens echtgenote Ieng Thirith, oud-minister van sociale zaken. De twee laatstgenoemden zijn inmiddels overleden.
5. Op 19 september 2007 is Nuon Chea aangehouden en in voorlopige hechtenis genomen. Kort hierna zijn mijn oud-kantoorgenoot Michiel Pestman en ik gevraagd zijn verdediging op ons te nemen tezamen met de reeds eerder benoemde Cambodjaanse advocaat Son Arun. Mr. Pestman en ik hadden in augustus 2007 een zaak bij het Special Court for Sierra Leone afgerond en beschikten onder meer daarom over de vereiste kennis van en ervaring in het internationaal strafrecht.
6. De afspraak tussen ons beiden was dat wij gedurende het GVO onze cliënt gezamenlijk zouden bijstaan, dat Mr. Pestman vervolgens het eerste deel van het proces voor zijn rekening zou nemen en ik het tweede deel inclusief het pleidooi. De indertijd jegens ons namens de ECCC uitgesproken verwachting was dat vanwege het toepasselijke procedurele recht de zaak inclusief het hoger binnen maximaal twee à drie jaar zou zijn afgerond.

7. Op 21 oktober 2007 ben ik als eerste afgereisd naar Phnom Penh teneinde de cliënt, onze Cambodjaanse collega en het hoofd van de Defense Support Section te spreken, de benodigde contracten te sluiten en voorbereidingen te treffen voor mijn verplichte beëdiging. In februari 2008 ben ik door het Cambodjaanse gerechtshof beëdigd en daarmee lid geworden van de Cambodjaanse balie met de restrictie dat ik alleen bij het ECCC in rechte mag optreden. Mr. Pestman volgde deze beëdigingsprocedure korte tijd later.
8. Drie jaar na Nuon Chea's arrestatie, op 15 september 2010, is het GVO tegen Nuon Chea en zijn medeverdachten gesloten. Tussen 27 en 30 juni 2011 vond een regiezitting plaats en de inhoudelijke zitting is op 21 november 2011 begonnen. Conform onze afspraak heeft mr. Pestman vervolgens het eerste gedeelte van het strafproces gedaan. Hij heeft zich evenwel eind 2012 definitief uit de zaak teruggetrokken (over de redenen waarom hierna meer). Ik ben begin januari 2013 naar Cambodja vertrokken teneinde, zoals gezegd, het proces tot een einde te brengen.
9. Op 7 augustus 2014 zijn Nuon Chea en Khieu Samphan beide veroordeeld tot levenslange gevangenisstraffen voor misdrijven tegen de menselijkheid vanwege hun strafrechtelijke betrokkenheid bij de gedwongen evacuatie van de bevolking van Phnom Penh op 17 april 1975 en de executie van militairen en officials van het omvergeworpen regime in april 1975 in Tuol Po Chrey in het noordwesten van het land.
10. Tegen dit vonnis is door Nuon Chea hoger beroep ingesteld. De appelmemoirie bevatte 223 grieven tegen het vonnis. In de loop van het hoger beroep zijn door de verdediging nog eens zes verzoeken tot nader onderzoek en het oproepen van getuigen gedaan. De meeste van die verzoeken (waarover meer hierna) zijn op 21 oktober 2016 zonder nadere motivering afgewezen. Een uitspraak van de appelrechter wordt voor het einde van het tweede kwartaal dit jaar verwacht.
11. Van belang is nog te melden dat de Trial Chamber kort voor het begin van de inhoudelijke zitting de beslissing heeft genomen het proces te splitsen in meerdere delen. De dagvaarding bevatte namelijk een groot aantal feiten die het gehele regime tussen 1975 en 1979 betroffen. De beslissing te zaak te splitsen in meerdere delen is

genomen teneinde te voorkomen dat de vier verdachten, allen op dat moment in de tachtig, zouden komen te overlijden alvorens een vonnis zou kunnen worden gewezen. Het eerste proces kreeg daarom de zaaknaam 002/01.

12. In de maanden tussen het requisitoir en de pleidooien in september 2013 en het vonnis van 7 augustus 2014 is de definitieve omvang en reikwijdte van het tweede en laatste deel van het strafproces bepaald. Die zaak heeft de naam 002/02 gekregen. Onder meer de vermeende genocide op de Cham-moslims en de Vietnamezen, de misdrijven in verschillende gevangenissen waaronder eerdergenoemd S21, de tewerkstelling van de Cambodjaanse bevolking in coöperatieven, bij dammen en op een militair vliegveld en diverse andere misdrijven tegen de menselijkheid zijn onderwerp van dit tweede proces.
13. De regiezitting in zaak 002/02 vond plaats kort voor het vonnis in zaak 002/01. De inhoudelijke zitting in 002/02 is in januari 2015 van start gegaan. De verwachting is thans dat het onderzoek ter terechtzitting in dit tweede proces zal worden gesloten in februari 2017. Een vonnis wordt op enig moment in het najaar van 2017 verwacht, mits uiteraard beide verdachten dan nog leven. Nuon Chea wordt in juli van dit jaar negentig.
14. Toen in december 2013 definitief duidelijk was geworden dat er een tweede proces zou komen (vanwege grote budgettaire problemen bij de ECCC was dat lange tijd onzeker) was dat voor mij reden mij met ingang van 1 januari 2014 permanent in Cambodja te vestigen en per gelijke datum toestemming aan de Nederlandse Orde te vragen mijn kantoor buiten Nederland te mogen houden. Zoals u weet is mij die toestemming verleend.
15. Tot zover de procedurele kant van de zaak.
16. Teneinde te begrijpen waarom ik in augustus en december 2015 – een kleine acht jaar na mijn eerste betrokkenheid bij de zaak - de gewraakte uitspraken heb gedaan is het volgende van belang.

17. Een van de eerste dingen die mr. Pestman en ik in deze zaak hebben gedaan was het doen van een verzoek aan de Franse onderzoeksrechter en zijn Cambodjaanse collega aanwezig te mogen zijn bij de verhoren van de getuigen. Tegelijkertijd hebben wij hen medegedeeld zelfstandig onderzoek te willen doen, zoals wij eerder ook gedaan hadden in Sierra Leone en zoals gebruikelijk is bij alle andere internationale tribunalen.
18. Op 10 januari 2008 werd het verzoek aanwezig te mogen zijn bij de verhoren van de getuigen tot onze verbijstering afgewezen. Tevens werd gedreigd met strafrechtelijke sancties als wij zelfstandig onderzoek zouden doen. De onderzoeksrechters voegden aan hun beslissing de mededeling toe dat wij te zijner tijd op zitting alle getuigen konden horen die wij in het belang van de verdediging achten. Het gevolg van deze beslissing - die zonder enig precedent is - was dat wij tot het begin van de zitting vrijwel niets in het belang van de verdediging hebben kunnen doen. Al ons werk diende ter zitting, en dus in heel beperkte tijd te geschieden. Een vrijwel onmogelijke opgave.
19. In het strafproces is vervolgens een zeer beperkt aantal getuigen waarom wij hadden verzocht (en die wij dus nooit eerder hadden mogen ondervragen) door de Trial Chamber toegewezen, terwijl de door de aanklagers verzochte getuigen vrijwel allemaal werden toegewezen. Wanneer verder wordt bedacht dat de aanklagers vóór de opening van het GVO in 2007 wél eigen onderzoek hebben mogen doen en dat zij ook nog eens een schriftelijke conclusie van ruim 1000 pagina's hebben mogen indienen voor de start van het proces, zal het u duidelijk zijn dat van een eerlijk proces al vanaf het allereerste begin geen sprake kon zijn. De vele andere schendingen van het recht op een eerlijk proces gedurende de zitting laat ik hier onbesproken.
20. Daarbij komt nog het volgende. De jurisdictie van de ECCC is zodanig omschreven dat niet alleen de massale Amerikaanse bombardementen in begin jaren zeventig (zonder enige twijfel oorlogsmisdrijven) en de betrokkenheid van de VS in de Cambodjaanse burgeroorlog tussen 1970 en 1975 zijn uitgesloten van het strafrechtelijke debat, ook de Vietnamese - en door de Sovjet Unie gesteunde - invasie van Cambodja in 1979 (zonder enige twijfel een daad van flagrante agressie in strijd

met het VN Handvest) en de daaropvolgende tienjarige bezetting van Cambodja waren en zijn *off limits*.

21. Dat is belangrijk om te weten omdat de huidige machthebbers in Cambodja in 1979 door Vietnam in het zadel geholpen. Zij bekleedden indertijd belangrijke posities in de CPK. Zo was bijvoorbeeld de huidige premier Hun Sen regiment-commandant van de revolutionaire strijdkrachten van de CPK en hoogstwaarschijnlijk persoonlijk betrokken bij misdrijven tegen de menselijkheid in 1975 tegen de Cham moslims. De huidige nummer 2 en de eerste president van Cambodja na 1979, Heng Samrin, bekleedde tussen 1975 en 1978 binnen de CPK een nog hogere militaire positie. De gedwongen evacuatie van de bevolking van Phnom Penh dat sedert het vonnis van de Trial Chamber van 7 augustus 2014 rechtens wordt beschouwd als een misdrijf tegen de menselijkheid is bijvoorbeeld uitgevoerd en gepland door onder meer deze Heng Samrin.
22. Hun Sen en Heng Samrin zijn in 1977 respectievelijk 1978 overgelopen naar Vietnam. Zij vormden met vele anderen een belangrijke factie binnen de CPK die met steun van Vietnam om de macht streed en uiteindelijk – zoals gezegd - zegevierden met hulp van Vietnam. Vietnam had als ambitie Cambodja onderdeel te laten uitmaken van een Indochinese federatie. Ongeveer zoals de Sovjet-Unie niet alleen bestond uit Rusland maar ook uit de Oekraïne, Wit-Rusland, de Baltische Staten etc.
23. Beiden zijn nu bijna veertig jaar onafgebroken aan de macht en hebben nog steeds een groot belang hun versie van de geschiedenis te laten prevaleren en daarbij Pol Pot, Nuon Chea en anderen zo zwart mogelijk te laten afschilderen. De Cambodjaanse rechters wier onafhankelijkheid blijkens vele rapporten van de VN en non-gouvernementele organisaties beperkt is dienen er dan ook voor te zorgen dat het historische narratief blijft prevaleren waarbij Vietnam en de huidige machthebbers zoveel mogelijk uit de wind worden gehouden.
24. Iedere poging van de verdediging de politieke bemoeienis van de huidige regering en hun grote invloed op de Cambodjaanse rechters over het voetlicht te brengen werden dan ook vanaf het allereerste beging effectief in de kiem gesmoord. Veelal werd tijdens het eerste deel van het proces de microfoon van mr. Pestman uitgeschakeld of werd hem anderszins het spreken onmogelijk gemaakt zodat het publiek niet kon

horen wat hij bijvoorbeeld over de rol van Vietnam wilde zeggen. Het is mede in dit licht dat de woede en frustratie van mr. Pestman moeten worden gezien, die hem uiteindelijk tot de beslissing hebben gebracht eind 2012 de handdoek definitief in de ring te gooien. De indertijd tegen hem bij uw voorganger ingediende klacht zag voornamelijk op zijn tijdens de zitting terecht tentoongespreide woede en frustratie.

25. Maar er zijn toch ook internationale rechters, zult u zich afvragen? Dient de hybride constructie waarmee de internationale gemeenschap uiteindelijk heeft ingestemd niet als waarborg voor een adequate waarheidsvinding en voor een eerlijk proces?
26. Toen ik in januari 2013 het stokje van mr. Pestman overnam had ik de beslissing genomen de kwestie van de politieke bemoeienis met de nationale rechters te laten voor wat zij was en mij uitsluitend op de inhoud van de zaak te richten. In de hoop en veronderstelling dat deze strategie wel effect zou kunnen sorteren. Zouden de twee internationale rechters op den duur inzien dat er wel degelijk veel af te dingen valt op de wijze waarop het GVO was gedaan en het bewijs was verzameld? Dat er heel veel gebreken waren in die bewijsvoering en dat de historische werkelijkheid op veel punten door de onderzoeksrechters geweld was aangedaan?
27. Zouden de internationale rechters bijvoorbeeld inzien dat het horen van Heng Samrin als getuige van groot belang was voor de verdediging en niet alleen maar een soort van provocatie? Heng Samrin kon immers uitleggen op welke wijze de evacuatie van Phnom Penh in zijn werk was gegaan en wat het beleid van de CPK was ten aanzien militairen en officials van het vorige regime. Hij had namelijk al eens aan een Amerikaanse wetenschapper verteld dat het beleid juist was deze mensen niet te doden zoals wel was gebeurd in het Noordwesten van het land. Hij kon wellicht bevestigen dat de tenlastegelegde executie in Tuol Po Chrey een tragische uitzondering was.
28. Heng Samrin was voordat hij naar Vietnam overliep bovendien nauw bevriend met Nuon Chea en kon ook als karaktergetuige ten gunste van onze cliënt verklaren. Natuurlijk zou hij ook ten nadele van mijn Nuon Chea kunnen verklaren want hij was immers niet voor niets overgelopen naar Vietnam, maar Nuon Chea was graag bereid dat risico te lopen.

29. Dat de internationale rechters evenzeer bevooroordeeld leken te zijn als de nationale rechters en evenmin geïnteresseerd waren in de waarheid en dat mr. Pestman het dus juist had gezien werd mij na zes maanden definitief duidelijk.
30. Tijdens de verhoren van getuigen over de gebeurtenissen in Tuol Po Chrey - en waarover iedere dag hier in de nationale media wordt bericht - kreeg ik opeens ongevraagd een email van de gerenommeerde Britse filmmaker Robert Lemkin. Lemkin had samen met de Cambodjaanse journalist Thet Sambath in 2009 een belangrijke film gemaakt over Nuon Chea en over de gebeurtenissen in Tuol Po Chrey. In die film, *Enemies of the People*¹, die ooit op de Amsterdamse IDFA in première is gegaan, spelen gesprekken met Nuon Chea een belangrijke rol. Lemkin schreef mij in die email dat hij en Thet Sambath in het kader van hun film veel bewijs hadden verzameld waaruit bleek dat de executie van militairen en officials van het oude regime het werk was van Ruos Nhim, de leider van de Noordwest Zone en juist niet in opdracht van Nuon Chea of Pol Pot was uitgevoerd. Zeer belangrijke ontlastende informatie dus.
31. Uiteraard heb ik direct een verzoek gedaan aan de Trial Chamber Lemkin als getuige te horen. Maar dit verzoek werd vrijwel direct afgewezen. Het hierboven door mij al een keer gebuikte woord 'verbijstering' is simpelweg niet afdoende te beschrijven welk gevoel deze beslissing teweegbracht. Dat de rechters weigerden te beslissen op ons – inmiddels zesde - verzoek Heng Samrin als getuige te horen was gezien de preciaire positie van de Cambodjaanse rechters ten opzichte van de regering nog enigszins te volgen, maar dat zij ook deze filmmaker niet wilde horen was zonder meer schokkend. Temeer – naar we nu weten – de rechters van de Trial Chamber de film *Enemies of the People* vele malen gebruikt hebben als belastend bewijs tegen Nuon Chea.
32. Het was mij die zomer in 2013 dus duidelijk geworden dat dit proces één grote farce was en bovendien dat alle vijf rechters in de Trial Chamber niet onpartijdig genoemd konden worden. Maar dat ongenoegen heb ik voor mij gehouden en in de 'closing

¹ <http://enemiesofthepeoplemovie.com>

submissions' en ons pleidooi hebben mijn Cambodjaanse collega in zakelijke maar in niet mis te verstane woorden uiteengezet dat Nuon Chea op geen enkele wijze een eerlijk proces heeft gekregen. Woorden als 'farce' hebben wij toen niet gebruikt. Ook hebben wij onze pijlen niet op de rechters in persoon gericht hoewel daartoe alle aanleiding was.

33. En ook toen ik bijvoorbeeld in februari 2014 in Amsterdam was en deelnam aan een presentatie in De Balie over de zaak heb ik mij altijd genuanceerd uitgedrukt omdat naar mijn oordeel immers pas uit het vonnis definitief kon blijken of het echt zo erg was als ik toen dacht.

34. Het vonnis van 7 augustus 2014 bleek inderdaad een kwalitatief desastreus vonnis. (En dat zeg ik niet omdat mijn cliënt veroordeeld werd). Ik verwijs u in dit verband graag naar een uitgebreid rapport² van Stanford Law School, dat over het vonnis het volgende schreef:

Despite hopes that the five-year process of judicial investigation, trial, deliberation, and Judgment-drafting would produce a rigorous and insightful final product, in reality, as this report argues, the Case 002/01 Judgment fails to deliver the most fundamental output one expects from a criminal trial-systematic application of the elements of crime to a well-documented body of factual findings. [...]

[T]he Trial Chamber's poor handling of a number of novel and complex legal issues arising out of Case 002 created procedural confusion that permeated many aspects of the trial. [...]

[The report finds] a great deal of cause for concern in the Court's analysis of the facts and application of the law, including the substantive legal analysis and factual findings underlying the Court's liability assessment. [...]

² David Cohen, Melanie Hyde and Penelope Van Tuyl, *A Well-Reasoned Opinion? Critical Analysis of the First Case Against the Alleged Senior Leaders of the Khmer Rouge (Case 002/01)*, <https://handacenter.stanford.edu/report/well-reasoned-opinion-critical-analysis-first-case-against-alleged-senior-leaders-khmer-rouge>.

[W]e argue that the Case 002/01 Judgment is inadequate in its failure to meet expected standards for a final written reasoned decision. [...]

Falling far below this standard, the Judgment in Case 002/01 offers a poorly-organized, ill-documented, and meandering narrative in lieu of clearly structured legal writing, based upon a thorough and balanced analysis of the legal and factual issues in dispute. [...]

The Judgment repeatedly draws inferences from a factual narrative that assumes rather than justifies the validity of those inferences. [...]

In addition to the lack of systematic and cogent analysis for the factual findings, the application of legal doctrines to the facts also provides cause for concern throughout the Judgment.

35. Bedenkt u bij het bovenstaande dat de juristen van Stanford het ECCC als instituut gunstig gezind zijn en als academici geneigd zijn zich voorzichtig en terughoudend uit te drukken. Hun oordeel kan dus alleen maar beschouwd worden als vernietigend.
36. In slechts een maand tijd hebben mijn team en ik dan ook maar liefst 223 grieven tegen het vonnis geformuleerd. De meeste grieven zagen op de uiterst gebrekkige bewijsvoering en op de zeer oneerlijke rechtsgang en behoeven hier verder geen bespreking. Indien u het wenselijk acht kan ik u de grieven uiteraard ter beschikking stellen.
37. Op de datum van het indienen van de grieven (later uitgewerkt in een appelmemoirie van 270 pagina's) dienden wij ook een wrakingsverzoek in tegen de rechters die het vonnis hadden gewezen (met uitzondering van de Oostenrijkse rechter die in het eerste proces reserve-rechter was geweest en formeel niet had deelgenomen aan de beraadslagingen en in het tweede proces de rechter uit Nieuw Zeeland, Sylvia Cartwright had vervangen). Het was naar mijn oordeel onmogelijk dat de rechters van de Trial Chamber na dit vonnis gewoon door konden gaan als rechters in het tweede proces. Tal van overwegingen in het vonnis gaven immers blijk van grote vooringenomenheid ten aanzien van feitelijke vragen en rechtsvragen die nog

beantwoord moesten worden in het tweede proces. Bij het idee dat deze zelfde rechters ook dat tweede proces zouden gaan doen zakte de moed mij bij voorbaat in de schoenen.

38. In dat wrakingsverzoek dat ik als bijlage aanhecht hebben wij uiteraard ook aandacht besteed aan de kwestie van getuige Heng Samrin. In een aparte en niet in het vonnis opgenomen beslissing over deze getuige waren de internationale rechters namelijk anders dan de nationale rechters wel tot het oordeel gekomen dat het horen van Heng Samrin in het belang van de verdediging en de waarheidsvinding was. Maar het niet in het vonnis motiveren van deze beslissing doch deze te verhullen in een aparte beslissing alsmede het niet verbinden van enige consequentie in het vonnis aan het niet horen van Heng Samrin heb ik – na hierover lang te hebben nagedacht – in het wrakingsverzoek een ‘cowardly’ beslissing genoemd. Tevens heb ik de Franse rechter ‘lack of judicial moral integrity’ verweten. Een zwaar verwijt maar naar oordeel terecht. Het is het woord ‘cowardly’ dat ik - onder verwijzing naar deze passage in het wrakingsverzoek - tijdens de zitting van augustus 2015 herhaald heb en waarover de Trial Chamber na 11 maanden ineens blijkt te zijn gevallen. Wellicht heeft men het wrakingsverzoek – dat gericht was aan de wrakingskamer – nooit eerder gelezen.
39. Wij hebben in dat zelfde wrakingsverzoek verder uitgebreid stil gestaan bij het gebrek aan onafhankelijkheid van de Cambodjaanse magistratuur. Het voert te ver om al die argumenten hier te herhalen. Ik verwijs u graag naar de bijlage.
40. Wel is het tot slot nog van belang te vermelden dat in dat wrakingsverzoek ook het navolgende is besproken. Kort voor het sluiten van het GVO tegen Nuon Chea en zijn medeverdachten heeft dezelfde Trial Chamber, op 26 juli 2010, eerdergenoemde Duch - wiens zaak zoals gezegd was afgesplitst in zaak 001 - veroordeeld wegens onder meer misdrijven tegen de menselijkheid gepleegd in zijn functie van hoofd van S21. In dat vonnis hebben de rechters een groot aantal feitelijke beslissingen genomen over het DK regime in het algemeen en over S21 in het bijzonder die van rechtstreeks belang zijn voor de zaak tegen Nuon Chea. Het is een voor Nuon Chea zeer belastend vonnis. Dat was indertijd reden kort voor de start van het eerste proces (002/01) een verzoek tot wraking in te dienen. Dat verzoek en vergelijkbare verzoeken van de andere verdachten zijn toen afgewezen.

41. In het wrakingsverzoek van 29 september 2014 is die grond voor wraking herhaald nu immers duidelijk was geworden dat S21 ook in zaak 002/02 definitief een prominente rol zou gaan spelen.
42. Het is overigens precies in deze week dat ik u mijn antwoord schrijf dat we met de behandeling van de feiten ten aanzien van S21 zijn begonnen. Om die reden heb ik vorige week nog eens het vonnis in zaak 001 herlezen en het is voor mij opnieuw ondenkbaar dat diezelfde rechters de tweede zaak tegen mijn cliënt onbevooroordeeld zouden kunnen behandelen.
43. Zoals verwacht is het wrakingsverzoek afgewezen. Wel is er een 'dissenting opinion' gekomen van de Australische rechter in de wrakingskamer die van oordeel was dat wij gelijk hadden en dat de schijn van partijdigheid inderdaad was gewekt en dat er mitsdien in zaak 002/02 andere rechters zouden moeten komen.
44. Na de ongegrondverklaring van het wrakingsverzoek is het proces in 002/02 niet direct begonnen. Het verdedigingsteam van medeverdachte Khieu Samphan had namelijk van haar cliënt de instructie gekregen pas deel te nemen aan het tweede proces op het moment dat de appelmemoirie zou zijn ingediend. Deze tijdelijke 'boycot' is onderwerp geworden van de klacht die de Trial Chamber bij de Deken van de Orde van Parijs had ingediend en die – zoals u weet - ongegrond is verklaard.
45. Onder dit gesternte is in januari 2015 het tweede proces van start gegaan. Het zal u niet verbazen dat mijn vertrouwen in een eerlijke rechtsgang inmiddels nihil was.
46. Er waren op dat moment twee redenen dat ik mij toen niet definitief uit de zaak heb teruggetrokken. De eerste reden is de loyaliteit die ik aan mijn cliënt heb. Het was op dat moment voor mij ondenkbaar dat ik hem na al die tijd in de steek zou laten. Ik vind dat ik als advocaat niet alleen een juridische maar ook een morele verplichting heb de belangen van mijn cliënt te behartigen en zijn kant van het verhaal te blijven vertellen.
47. De tweede reden was het feit dat ik op dat moment nog wel vertrouwen had in de rechters van het Hof (Supreme Court Chamber, SCC) en de afloop van het hoger

beroep. Met name de Poolse rechter en ook de ondersteunende juridische medewerkers, de zogeheten 'legal officers' van de SCC hadden een goede reputatie. Dat vertrouwen in de uitkomst van het hoger beroep werd aanzienlijk versterkt door een aantal preliminaire beslissingen van de SCC. Zo werden in juli 2015 getuigen waarom wij hadden gevraagd opgeroepen én er werd er onderzoek gestart naar het filmmateriaal van documentairemaker Robert Lemkin. Ook Lemkin zelf werd via een video-verbinding (maar wel in onze afwezigheid) als getuige gehoord.

48. Voorts kwam er uit het enige jaren eerder gestarte derde en vierde GVO tegen vijf nieuwe verdachten steeds meer nieuw bewijs boven tafel dat vaak belangrijke punten van de verdediging bevestigde. Al dat nieuwe bewijs stelden wij consequent in 'additional evidence requests' ter beschikking aan de SCC.
49. Ondertussen verliep het tweede proces zelf zoals verwacht dramatisch. De ene na de andere keer werd er door de Trial Chamber een arbitraire en onredelijke beslissing in het nadeel van de verdediging genomen. De cross-examination werd door de aanklagers met hulp van de Trial Chamber bij menig getuige effectief gesaboteerd zodat veel vragen simpelweg niet gesteld konden worden. Ook de juridische beslissingen toonden keer op keer dat er geen sprake was van onpartijdige, onafhankelijke en competente rechtspraak. De vooringenomenheid was evident. Vaak had de verdediging de indruk dat de rechters als verlengde van de aanklagers fungeerden. De vragen die bijvoorbeeld de Franse rechter aan de getuigen stelde waren er steeds op gericht het bewijs ten behoeve van de aanklagers te ondersteunen. Kwam er een getuige met een voor beide verdachten ontlastende verklaring dan liet hij veelal op niet mis te verstane en soms theatrale wijze zijn ongenoegen en ongeloof blijken.
50. Verder werd helaas ook duidelijk dat de kennis van de Franse rechter van met name de zo belangrijke geopolitieke achtergrond veelal het Wikipedia niveau niet ontsteeg en dat zijn kennis van het dossier nog steeds rudimentair was.. Zijn Oostenrijkse collega heeft weliswaar meer deskundigheid laten zien maar ook haar vragen aan de getuigen gaven nooit echt blijk van een zeker kritisch vermogen.

51. Als dit tweede proces – enigszins oneerbiedig - met een voetbalwedstrijd tussen twee partijen zou mogen worden vergeleken, dan speelt de verdediging niet alleen een uitwedstrijd waarbij het al aan het begin van de wedstrijd reglementair op 5-0 achterstand was gezet. Het is ook nog eens een wedstrijd waar het met acht man tegen elf speelt, de scheidrechter een thuisfluiter is die rode kaarten uitdeelt voor iedere lichte overtreding van de verdediging en voor iedere ‘schwalbe’ aan de aanklagers een strafschop of vrije trap toekent. Het vereist bijna bovennatuurlijke capaciteiten onder die omstandigheden dag in dag uit het hoofd koel te houden. Dat lukte gedurende zeven maanden. Met veel moeite, maar het lukte. Tot dus die ene zittingsdag in augustus 2015.
52. De aanleiding van mijn spontane uitbarsting was eigenlijk niet eens een heel fundamentele kwestie. Het was meer een kwestie van de druppel die de emmer deed overlopen. Wat was het geval? Aan het einde van ieder onderdeel in het proces krijgen alle partijen de mogelijkheid een zogeheten document-presentatie te houden. Documenten, zoals bijvoorbeeld de notulen van de vergadering van het Politbureau (Standing Committee) of exemplaren van het door de CPK uitgegeven maandblad De Revolutionaire Vlag, die bij het ondervragen van getuigen veelal niet aan de orde komen omdat deze bij hen onbekend zijn kunnen in het belang van de openbaarheid en het publiek besproken worden en relevante passages kunnen voorgelezen worden. Op zich zelf een goed idee en een praktijk waaraan de verdediging graag meewerkt.
53. Zeker aan de in augustus 2015 geplande documenten-zitting wilde de verdediging meewerken omdat juist veel contemporaine documenten voor dat onderdeel van de tenlastelegging ontlastend zijn. De aanklagers hadden zelf nauwelijks documenten te presenteren en wilden dit ondervangen door dan maar uit schriftelijke getuigenverklaringen uit het GVO te gaan voorlezen. Maar dat was juist niet de praktijk tot dan toe geweest en natuurlijk ook niet de bedoeling. We hadden immers al getuigen op zitting gehoord, waarom zou het publiek nog eens een keer iets vergelijkbaars willen horen? Toen ik tijdens de zitting bezwaar maakte tegen dit zinloze voorlezen en het bezwaar ongegrond werd verklaard, stond ik op, riep dat deze zaak een farce was en liep spontaan de zittingzaal uit. Omdat de andere raadslieden uit solidariteit volgden, kon de zitting vervolgens geen doorgang meer vinden.

54. Diezelfde dag werden alle raadslieden via de mail gesommeerd de volgende dag ter zitting tekst en uitleg te geven. Ik heb een tekst geprepareerd van ongeveer 25 minuten teneinde uit te leggen waarom de emmer na zeven maanden zitting vol was en waarom de beslissing van de dag ervoor de druppel was die diezelfde emmer had doen overlopen.
55. Ik vond toen dat ik ter zitting, in het openbaar nu echt moest zeggen wat ik vond van de onaanvaardbare wijze waarop het tweede proces zich vanaf het allereerste begin had ontplooid. Ik had tevoren goed nagedacht over mijn woorden en de context waarin ze gezien moesten worden. Ik refereerde aan het hiervoor beschreven wrakingsverzoek waarin de woorden 'cowardly conclusion' waren opgenomen. Ik refereerde aan het eveneens uitvoerig besproken en pijnlijke incident van het interview dat de voorgangster van de Oostenrijkse rechter, rechter Sylvia Cartwright, had gegeven in de VS kort na de sluiting van het onderzoek ter terechtzitting en trok een vergelijking tussen haar partijdigheid en die van de Oostenrijkse rechter Fenz. De kwestie van het interview is ook in het wrakingsverzoek besproken. Graag verwijs ik u daarnaar.
56. Maar na nog geen vijf minuten werd ik onderbroken en mocht het verhaal van de emmer en de druppel (in het Engels, the straw and the camel's back) niet verder afmaken. Wel heb ik nog gezegd dat als mijn spantaan weglopen een dag eerder onder common law als 'contempt of court' had kunnen worden beschouwd, ik graag schuld bekend zou hebben omdat ik inderdaad 'nothing but professional contempt' heb voor de internationale rechters van dit tribunaal. Stevige woorden, maar op dat moment zeer functioneel en ook in het belang van mijn cliënt.
57. Later ben ik in de gelegenheid gesteld mijn verontschuldiging aan de Trial Chamber te bieden. Dit heb ik niet gedaan omdat ik toen en nu nog steeds een diepe professionele minachting koester voor met name de Franse rechter. Het uitblijven van die excuses heeft geleid tot het indienen van de onderhavige klacht.
58. Kort na dit incident, op 21 oktober 2015 en op de dag af precies acht jaar na mijn eerste reis naar Cambodja, nam de SCC een voor de verdediging dramatische

beslissing. Het wees ongemotiveerd vrijwel alle verzoeken om het inmiddels verzamelde nieuwe bewijs aan het dossier toe te voegen af. En het meest belangrijk: ook het SCC weigerde zowel Heng Samrin als Robert Lemkin als getuigen ter zitting op te roepen.

59. Een week later heb ik de SCC laten weten dat het hoger beroep voor Nuon Chea niet alleen irrelevant voor hem was geworden, maar dat ik tevens overwoog mij definitief als raadsman terug te trekken. Daarvoor had ik aan mijn cliënt laten weten dat ik verdere deelname aan dit tribunaal niet langer met mijn geweten en mijn Nederlandse advocateneed in overeenstemming kon brengen en dat ik daarom ondanks mijn sterke loyaliteit aan hem toch wilde stoppen als zijn raadsman. Nuon Chea heeft toen een klemmend beroep op mij gedaan niet te stoppen en mijn beslissing te heroverwegen.
60. Ik ben vervolgens naar Nederland vertrokken met de bedoeling over zijn verzoek na te denken. Op de hoger beroep zitting van 17 november 2015 heb ik conform de instructie van mijn cliënt wel verstek laten gaan. Doordat ook mijn nationale collega na een toespraak van mijn cliënt over die dramatische beslissing van 21 oktober 2015 uit de zittingzaal wegliep kon de hoger beroep zitting niet langer doorgaan en moest het met een aantal maanden worden uitgesteld.
61. Uiteindelijk heb ik in Amsterdam de knoop doorgehakt en besloten de verdediging van Nuon Chea niet neer te leggen.
62. Als laatste dient nog vermelding dat ik nog één poging heb ondernomen de SCC op andere gedachten te brengen door te verzoeken de beslissing Heng Samrin en Robert Lemkin niet als getuigen op te roepen te heroverwegen. Ik hecht een kopie aan van dat verzoek omdat het een goed overzicht geeft van het grote belang voor de verdediging dat deze personen als getuigen worden gehoord.
63. Tot zover de relevante gebeurtenissen waarbij ik aanteken dat mijn reactie nog veel uitgebreider had kunnen zijn als ik alle feiten en omstandigheden zou hebben besproken.

64. Dan de beantwoording van de vraag of ik onbetamelijk heb gehandeld.
65. Laat ik vooropstellen dat ik sedert mijn beëdiging in september 1989 altijd en overal overeenkomstig artikel 3 van de Advocatenwet eerbied heb betracht voor de rechterlijke autoriteiten waar ook ter wereld. Ik heb zittingen gedaan bij de Hoge Raad, bij alle gerechtshoven en bij een groot aantal rechtbanken in Nederland. Ik heb als raadsman opgetreden bij het Joegoslavië-Tribunaal, zoals eerder gezegd bij het Special Court for Sierra Leone en bij het Europees Hof van Justitie in Luxemburg. Ik heb in 26 jaar nimmer reden gehad ooit een onvertogen woord te uiten over welke rechter dan ook.
66. Er is in die 26 jaar dat ik de praktijk heb uitgeoefend ook nog nooit een klacht tegen mij gegrond verklaard, laat staan dat er ooit jegens mij door de Nederlandse tuchtrechter een disciplinaire maatregel is opgelegd.
67. Ook bij het ECCC heb ik bijna acht jaar mijn kiezen op elkaar gehouden hoewel er - zoals hiervoor uitgelegd - vaak een concrete aanleiding was dat juist niet te doen.
68. In de woorden die ik uiteindelijk in het uitdrukkelijke belang van mijn cliënt en diens verdediging heb gebruikt - zowel ter zitting als in het bewuste interview - ben ik conform gedragsregel 31 niet onnodig grievend geweest en heb in mijn hoedanigheid van advocaat niet onbetamelijk gehandeld.
69. Mijn woorden zijn ook ruim binnen de grenzen van art. 10 EVRM gebleven. De persoonlijk kritiek op de internationale rechters van de Trial Chamber was hard, maar is wel steeds in zakelijke bewoordingen gebleven en richtte zich uitsluitend op hun functioneren in rechte, met name op hun optreden ter zitting en het onbegrijpelijke aanblijven als rechter in zaak 002/02 terwijl ze evident vooringenomen en bevooroordeeld zijn. Ik heb het in het Schöpfer-arrest door het EHRM ontwikkelde criterium inhoudende dat het publieke vertrouwen in de 'proper administration of justice' door een advocaat niet mag worden geschaad dan ook niet geschonden.

70. Gelet op het bovenstaande verzoek ik u de klacht en de aanvullende klacht in al haar onderdelen ongegrond te verklaren.

Met vriendelijke groet,

A handwritten signature in black ink, consisting of a long horizontal stroke with a loop and a vertical line at the end.

Victor Koppe